

KUOPION HIIPPAKUNNAN PIISPA

Valta on aina väärin – paitsi kun se on meidän käsissämme. Teologisia ja filosofisia pohdiskeluja vallankäytöstä.

Esitelmä Karjalan teologisen seuran symposiumissa 13.2. Itä-Suomen yliopistolla

Jari Jolkkonen, dosentti, Kuopion hiippakunnan piispa, EASA

Johdanto

Otsikkooni liittyy paradoksi, joka on usein sisäänrakennettu valtapuheeseen: yhtäältä arvostelemme mielellämme vallankäyttöä, varsinkin kun sitä käyttävät toiset. Happamia ja myrkyllisiä, sanoi kettu pihlajanmarjoista korpille. Toisaalta moni valtakriitikko hamuaa salaisesti valtaa itselle ja omalle viiteryhmälle, ja vallan makuun päästyään myös käyttää sitä, usein mielellään ja ankarimman mukaan. Makeita, sanoi sama kettu pihlajanmarjoista, kun popsi suuhunsa sekä korpिन että marjat. Olemmeko kettuja, jotka helposti lipsahtavat ajattelemaan: valta on vaarallista myrkkyä – mutta minä olen sankarillinen poikkeus ja immuuni sen turmelevalle vaikutukselle?

Tarkoitukseni ei ole nyt keskittyä erityisesti piispan virkaan, mutta rohkenen kuitenkin aloittaa siitä. Joutuuhan piispakin kamppailemaan tämän paradoksin kanssa.

Piispan viranhoitoon liittyy muuan tärkeä riitti. Kun virassa oleva piispa pitää viimeisen saarnansa katedraalissaan, hän jumalanpalveluksen lopuksi riisuu piispan viran tunnukset, pektoraaliristin, kaavun, hiipan ja sauvan, alttarille. Sen jälkeen hän kävelee pois.

Tilanne on usein täynnä monenlaisia tunteita, mutta sen viesti on selvä: piispa käyttää lainavaltaa. Viran tunnusten riisuminen alttarille merkitsee, että tuon lainavallan käyttö on päättynyt. On aika luopua siitä, riisuuntua virantunnuksista ja luovuttaa virka seuraajalle. Tuo toimitus muistuttaa kuolevaisuudesta ja pakottaa nöyryyteen. Virka on suurempi kuin henkilö. Apostoleilta peritty tehtävä on tärkeämpi kuin oma asema. Virassa käytetty valta on kuin kirjaston kirja: se ei muutu omaksi, vaan se on palautettava hyvässä kunnossa yhteiseen kirjastoon, kun laina-aika on kulunut.

Omassa virassani olen huomannut, että vallankäytön ja vastuunkannon kannalta erityisen kivuliaita ovat eri työyhteisöjen ongelmiin liittyvät tilanteet. Myös seurakunnissa riidellään – voitteko kuvitella! Kun piispaan otetaan yhteyttä työyhteisön ongelmissa, tilanne on usein eskaloitunut vakavaksi ja sen selvittäminen tasapuolisesti vaatii paljon aikaa ja vaivaa. Miten toimia tilanteessa, jossa ihmisillä on paha olla ja työyhteisön omat keinot on käytetty?

Tällaiset tilanteet tulevat harvoin julkisuuteen, ja parempi niin. Mutta omaa mieltäni ne vaivaavat aamuyön tunteina. Miten toimia oikein? Jos puutut tilanteeseen, joudut altistamaan itsesi vallankäytölle. Silloin joku voi saada sieluunsa haavan. Jos taas jätät puuttumatta, sekä omatunto että kärsivät työntekijät alkavat syyttää vastuunpakoilusta. Työyhteisökehittäjät ovatkin alkaneet puhua työpaikan ”*valta-vastuu-suhteista*”. Symposiumin otsikosta vastuu-sana puuttuu.

Friedrich Nietzsche ja Michelle Foucault vallanhalun paljastajina

On terveellistä, että osaamme suhtautua valtaan kriittisesti. Tämä on osittain seurausta 1900-luvun historian katastrofeista, jotka liittyivät vallan väärinkäyttöön. Toisaalta myös mannermaisessa filosofiassa on niin voimakas valtakriittinen perusvire, että se on vaikuttanut vahvasti kulttuuriimme ja ajatteluunne. Siksi on syytä tutustua kahden eurooppalaisen filosofin ja härnääjän aivoituksiin. He olivat saksalainen Friedrich Nietzsche ja ranskalainen Michel Foucault.

Asian havainnollistamiseksi kärjistän hieman: molempia yhdistää näkemys siitä, että *vallanhalu* on jonkinlainen ihmisen perusluonto ja määrittelee ihmisen käyttäytymistä erittäin voimakkaasti. Mutta siinä missä Nietzsche kehotti reippaasti antautumaan vallanhalulle, Foucault näki sen traagisena kohtalona, joka ympäröi meidät kaikkialla ja jonka saastutuksesta ei näytä olevan mitään ulospääsyä.

Nietzschen filosofian keskeisintä antia oli murjoa maahan kaikki kuvitellut moraalin yleiset ja yhteiset perustukset. Tällaisia ei hänen mielestään ole. Niinpä kaikki rationaalinen pohdinta siitä, mitä on oikea moraalinen toiminta, on tuhoon tuomittua. Ratkaisevaa onkin ihmisen tahto, vallantahto. Tämä tahto ei ole Nietzschen mielestä paha, vaan välttämätön asia. Tällä tahdolla ihminen irrottautuu kristinuskon tukahduttavan orjamoraalin kahleista ja luo terveyttä ja voimaa täynnä olevan uuden ihmisen (*Übermensch*). Tällainen yli-ihminen on kykenevä tavoittelemaan valtaa. Sosiaalinen todellisuus muodostuu erilaisten valtatavoitteiden välisestä taistelusta. Vaikka Nietzsche ei vielä tiennyt Hitleristä mitään, on helppo havaita sama ansatsi hänen *Übermensch*-ajattelunsa ja myöhemmän kansallissosialismin välillä.

Nietzschen (ja monien muiden vanhojen ateistien) kunniaksi on sanottava, että hän sentään tunsi sen kristinuskon, jota hän leppymättömästi vastusti, toisin kuin nykyajan sivistymättömät vapaa-ajattelijat.

Foucault omaksui Nietzschen ajatuksen vallasta maailmaan pyörittävänä voimana. Totuudella ja arvoilla ei ole mitään perimmäistä, pysyvää perustaa, vaan ne muotoutuvat kussakin ajassa ihmisten vallanhalun seurauksena. Ei ole olemassa mitään objektiivista normaalia tai moraalialia, vaan käytetty kieli on sopimuksen varaista – tarkemmin sanoen sen määrittelemää, kenellä on valta. Tällaisen vallan erityinen ominaisuus on *kätkeytyneisyys*: se, mitä ihmiset pitävät tavallisena ja normaalina, onkin vallan tuotosta. Valta toimiikin tehokkaimmin, jos ihmiset mielellään, omasta vapaasta tahdostaan alistuvat sen alle, eivätkä edes ymmärrä, mitä tapahtuu.¹

Valta on aina väärin – paitsi kun se on meidän käsissämme

¹ Nietzschen ja Foucaultin osalta seuran Timo Nisulan esitystä (s. 137-141) artikkelissa ”Pitäisimme enemmän siitä, että meitä lyötäisiin. – Nietzsche, Foucault ja Augustinus vallasta ja vallankäytöstä.” *Kadonnut horisontti. Näkökulmia uskoon, valtaan ja totuuteen*. Toim. Erkki Koskenniemi, Timo Nisula & Olli-Pekka Vainio. Helsinki: Kustannus Oy Arkki, 2006. 135-152.

Nietzschen ja Foucaultin havainnot ovat monella tavalla raikkaita. Ehkä olemme olleet kirkossa hitaita näkemään heidän valtakritiikkensä hedelmällistä puolta, sillä molemmat tunnetaan jumalankielteisistä ajatuksistaan. Vaikka emme ottaisikaan mallia Nietzschen ja Foucaultin vastauksista, voimme kuitenkin oppia jotain heidän havainnoistaan.

Näkemyksensä vallantavoittelusta ihmisen perimmäisenä motivaationa ei ole kaukana kristillisestä ihmiskäsityksestä, jossa ajatellaan perisyntiopin pohjalta, että langenneen ihmisen tavoitteet ovat pohjimmiltaan itsekkäitä. Oivaltava havainto on myös valtapyyteiden kätkeytyminen: hyviäkin asioita voidaan käyttää oman edun pönkittämiseen tai toisten nitistämiseen, pahimmillaan salakavalasti. Kaikkea vallankäyttöä kohtaan tulee olla aina kriittinen.

Foucaultin havainto vallan kätkeytyneisyydestä ei osu ainoastaan porvarillisia valtarakenteita kohtaan, joita hän pommitti hellittämättömästi. Se osuu myös vanhojen valtarakenteiden *vaihtoehtoihin*. Siksi kannattaakin suhtautua kriittisesti myös nykyään esitettäviin emansipaatiovaatimuksiin. Minkälaiset vallan rakenteet niihin kätkeytyvät? Miten niissä näkyy jännite julkilausutun valtakritiikin, ”valta on aina väärin”, ja toisaalta kätketyn vallanhalun välillä, ”...paitsi kun se on meidän käsissämme”? Milloin esimerkiksi uhriutumisen-retoriikkaa käytetään jo valmiiksi vahvassa asemassa olevan ihmisen tai viiteryhmän vallan pönkittämiseen tai toisten nitistämiseen? Pääseekö valta-asemaan lopulta se, jollan on suurin oikeus loukkaantua?

Julkisia kärhämää seuraava voi helposti huomata, että kiistatilanteissa toimittaja, pappi, poliitikko tai muu osapuoli voi turvautua erilaisiin retorisiin taktikoihin. Profeetan viittaan pukeutuu se, joka viestittää: ”minä olen rohkea, taitava ja ennakkoluuloton, minun on pakko toimia näin, vaikka yhteisöni ei ymmärrä nerouttani.” Marttyyriin kruunu asetetaan omaan päähän, kun kerrotaan, kuinka ”pahantahtoiset ihmiset sortavat minua, olen ajojahdin viaton uhri”. Joskus voi tietenkin oikeasti olla kyse siitä, että fiksumia ei ymmärretä tai viatonta vainotaan, mutta Foucaultin lukenut haistaa palaneen käryä ja kysyy kriittisesti, millaisia valtapyyteitä tuohon puheeseen kätkeytyy.

Voidaan myös kysyä, voiko valtakritiikki mennä liian pitkälle. Onko vallankäyttö aina paha asia? Foucaultin mielestä yhteiskunnan sosiaalinen järjestys sisältää aina alistavaa vallankäyttöä, joka tavalla tai toisella pönkittää porvariston valta-asemaa. Näin pitkälle viety valtakriittisyys johtaa kuitenkin umpikujaan, sillä tällöin alistavaa vallankäyttöä ovat myös muun muassa terveydenhoito ja oikeuslaitos.

Jos Nietzschen *Übermensch*-ajattelusta on lyhyt matka pahamaineiseen kansallissosialismiin, nuori Foucault sai puolestaan vaikutteita marxilaisuudesta. Hän kuului nuorempana Ranskan kommunistiseen puolueeseen, vaikka myöhemmin erkaantui siitä.

1800-luvun loppupuolella syntynyt kommunismi esiintyi nimenomaan vanhan vallan kriitikkona ja vaihtoehtona. On helppo ymmärtää sen motiiveja: työläisille haluttiin inhimillisemmät oloet. Toisaalta kun oikein juuria myöten rapsutetaan, kommunismiin on sisäänrakennettu vastakkainasettelu, luokkataistelu ja väkivalta. Se ei etsi sovintoa tai kompromisseja, vaan pyrkii lopulta nitistämään ne, jotka se on valinnut viholliseksi.

Esimerkiksi Marxin ja Engelsin julkaisema *Kommunistinen manifesti*, marxilaisuuden raamattu, alkaa lennokkaalla ja sotaisalla historian tulkinnalla: ”Koko tähänastisen yhteiskunnan historia on ollut luokkataistelujen historiaa. Vapaa ja orja, patriisi ja plebeiji, linnanherra ja maaorja, kiltaporvari ja kisälli, lyhyesti sanoen sortaja ja sorretty, ovat aina olleet vastatusten ja käyneet keskeytymätöntä, joskus kätkeytyä, joskus taas avointa sotaa, joka on kerran toisensa jälkeen päättynyt joko yhteiskunnan vallankumoukselliseen uudistumiseen tai taistelevien luokkien yhteiseen perikatoon.”

Manifesti päättyy yhtä sotaisaan visioon tulevasta: ”Kommunistit esittävät avoimesti, että heidän tavoitteensa voidaan saavuttaa vain kumoamalla väkisin koko tähänastinen yhteiskuntajärjestys. Vaviskoot hallitsevat luokat kommunistisen vallankumouksen edessä [...] Kaikkien maiden proletariaatit liittykää yhteen!”

Mistään ompeluseurasta ei ole kyse, sillä vain 30 vuotta sitten ihmiskunnasta puolet kuului kommunistisiin maihin. Neuvostoliiton ja sen satelliittimaiden historiasta tiedämme, että reaaliosialismi ei tuonut maanpäällistä paratiisia, vaan suuronnettomuusalueen, kulttuurisen ja moraalisen Tsernobylin. Useimmat tutkijat arvioivat tämän ihmiskokeilun tuottamien kuolonuhrien määräksi 80-120 miljoonaa. On hyvä, että kansallissosialismi tuomitaan rohkeasti ja jyrkästi. Mutta mistä johtuu, että kommunismin perinnön kanssa flirttailua ei pidetä yhtä paheksuttavana?

Augustinus - kirkon oma vallan kriitikko

Historian valossa näyttää siis siltä, että ponnekkaimmat vallan kriitikot ovat myös olleet erittäin epäkriittisiä itseään kohtaan. Valtaa on pidetty aina vääränä – paitsi kun se on meidän käsissämme. Tulisiko pyrkimys vallan kritiikkiin hylätä näin kelvottoman esityksen takia? Miten suhtautua valtaan kirkossa?

Kirkon opettajiksi sen paremmin Nietzschestä kuin Foucaultista ei ole, sillä heidän näkökulmansa todellisuuteen on ateistinen. Koska heidän mielestään Jumalaa ei ole, ei ole muuta kuin ihmisten kilpailevat valtapyrkimykset. Sen sijaan kristillisestä näkökulmasta Jumala on kaiken vallan keskus ja perimmäinen totuus. Tästä näkökulmasta todellisuus näyttää aivan toisenlaiselta kuin nihilistisissä ja materialistisissa visioissa.

Sen ensimmäinen seuraus on tämä: jokainen ihminen on luotu Jumalan kuvaksi, siksi hänen elämänsä on pyhä. Tämän kuvan vahingoittaminen toisessa ihmisessä on isku itsensä Kaikkivaltiaan kasvoille. Tästä seuraa, että olenpa johtovastuuta kantava tai suorittavassa portaassa työskentelevä, olen toimistani vastuussa viime kädessä Jumalalle. Tämä Jumalan edessä olemisen tunto tekee vallankäyttäjän olon pysyvästi levottomaksi. Käytänkö asemaani oikein ja vastuullisesti niin, että voin vastata siitä Kaikkivaltiaan kasvojen edessä? Tätä muuten kysytään sekä papiksi että piispaksi vihittäessä.

Kirkolla on monta valtakriitikkoa omasta takaa. Yksi tunnetuimmista on kirkkoisä Augustinus. Hänen mukaansa ihmisen valta toisen yli ei kuulunut alkutilaan, eikä sille ole myöskään käyttöä taivasten valtakunnassa tulevan elämän ilossa. Toisin sanoen ihmisten välisillä valtarakenteilla on miinusmerkkinen varaus: ne eivät kuulu Jumalan alkuperäiseen unelmaan elämästä. Augustinuksen valtakritiikin juuret johtavatkin syntiinlankeemukseen. Hänen mukaansa lankeemuksen taustalla on ihmisen itsenäisyyden väärä käyttäminen: ihminen ei suuntautunut Jumalaan vaan itseensä. Ihminen ei halunnut asettua Jumalan vallan alle noudattamalla tämän käskyä ja hyvää tahtoa; sen sijaan ihminen käyttää omaa valtaansa, usein etsiäkseen omaa etuaan tai nitistääkseen toisten etua.

Jumalan valta ja ihmisen käyttämä valta ovat Augustinuksen mukaan erilaiset. Langenneen ihmisen valta etsii omaa hyvänsä, kun taas Jumalan valta nousee hänen olemuksestaan ja on siten oikeudenmukaista. Augustinuksen mukaan langenneen ihmisen valtapyyteet saastuttavat hyvätkin asiat, kuten rakkauden, josta tulee omistavaa ja kyltymätöntä.

Toisin kuin Foucault ajatteli, maailma ei ole kuitenkaan pelkkää valtapyrkimysten temmellyskenttää. Augustinuksen mukaan Jumala kutsuu ja ohjaa ihmisen vallankäyttöä oikeaan suuntaan. Ratkaisevaa

on nöyryyteen ja oikeudenmukaisuuteen kutsuva Jumalan sanan saarna. Jumalan sana velvoittaa muistamaan sairaan, köyhän ja lesken asiaa. Ihmisessä synnyttää nöyryyttä sen tietäminen, että hän on hauras ja kuolevainen. Korkeimmankin johtajan valta on vain lainavaltaa. Siksi hän on aina vastuussa sen käyttämisestä vallan varsinaiselle omistajalle, Kaikkivaltiaalle Jumalalle.

Paradoksaalisesti Jumalan valta näkyy kirkkaimmin siinä, että Jumalan Poika luopuu kaikesta vallasta ja siten pelastaa ihmiskunnan, joka on kiertynyt oman vallanhalunsa ympärille. Tästä tunnettu kuvaus on Paavalin Filippiäiskirjeessä oleva varhaiskristillinen kenosis-hymni, joka kuvaa Kristuksen vallasta tyhjentymisen ja valtaan korottamisen: ”Hänellä oli Jumalan muoto, mutta hän ei pitänyt kiinni oikeudestaan olla Jumalan vertainen, vaan luopui omastaan. Hän otti orjan muodon ja tuli ihmisten kaltaiseksi. Hän eli ihmisenä ihmisten joukossa, hän alensi itsensä ja oli kuuliainen kuolemaan asti, ristinkuolemaan asti. Sen tähden Jumala on korottanut hänet yli kaiken ja antanut hänelle nimen, kaikkia muita nimiä korkeamman. Hänen nimeä kunnioittaen on kaikkien polvistuttava, kaikkien niin taivaassa kuin maan päällä ja maan alla” (Fil. 2:6-10).

Augustinukselle valta ei sinänsä ole paha asia, kun kyse on Jumalan vallasta. On myös olemassa joitakin luonnollisia hierarkioita, kuten vanhempien valta ja vastuu lapsistaan. Ihmisten *itseks* vallantavoittelu on kuitenkin lankeemuksen seurausta. Augustinus saattoikin olla hyvin kriittinen yhteiskunnallista vallankäyttöä kohtaan. Jumalan valtio -teoksesta (luku 19) löytyy hyvin pessimististä yhteiskuntaelämän kuvausta. Maallisessa oikeudenkäytössä on puutteita. Tuomiot voivat olla mielivaltaisia. Augustinuksen kritiikin tähtäyspiste on siinä, että tämä maailma ja sen sosiaaliset rakenteet eivät voi koskaan tuottaa täydellistä onnea.

Vaikka Augustinus olikin kriittinen vallanpitäjiä kohtaan ja näki vallan turmelevan vaikutuksen, hän piti toisaalta maallista esivaltaa välttämättömänä anarkian torjumiseksi. Tällaista pohdintaa löytyy muun muassa Augustinuksen kirjeessä Marcellinukselle. Viranomaisilla oli oikeus käyttää tarpeellista voimaa väärintekijöiden taltuttamiseen. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole kostaminen, vaan väärintekijöiden ohjaaminen rauhalliseen ja oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan.

Kirjeenvaihdossa Rooman armeijassa vaikuttaneen kristityn Bonifatiuksen kanssa Augustinus hyväksyy sotilaan ammatin kristitylle. Hän viittaa kuningas Daavidiin, evankeliumin sadanpäämieheen (Matt. 8:8; Luuk. 7:6-8) ja Apostolien tekojen Korneliukseen (Ap. t. 10:4, 31). Vihollinen voidaan taltuttaa väkivallalla, mutta voitettua vihollista pitää kohdella lempeästi. Sotilaan tulee noudattaa elämässään kristillisiä hyveitä. Tilanteessa, jossa ihmisyyhteisöä uhkaa tuho joko sisältä tai ulkoa, sotilaan tehtävä on estää suurempi paha ja asettaa pahuudelle pato.

Kristillisen valtakriitiikin juuret

Augustinuksen ajattelussa näkyy, kuinka vaikea on kysymys vallasta kristillisessä teologiassa. Yhtäältä kristillinen usko on valtakriittistä: inhimilliset valtarakenteet nähdään syntiinlankeemuksen seurauksena. Alkutilaan ja tulevaan Jumalan valtakuntaan alistavat ja väkivaltaiset rakenteet eivät kuulu. Toisaalta jo Uudesta testamentista lähtien on tunnustettu, että inhimillisen pahuuden rajoittamiseksi tarvitaan välttämättä esivaltaa ja sen miekkaa: ”Esivalta ei turhaan miekkaa kannan,” kirjoitti Paavali, jonka sama roomalainen esivalta surmasi.

Uusi testamentti asettaa inhimilliset valtarakenteet ylösalaisin. Niitä sotkee nimenomaan Jumala itse ja hänen syntyminen ihmiseksi. Otan muutaman esimerkin pelkästään Luukkaan evankeliumista. Kun Maria saa kuulla odottavansa Jeesus-lastaa, hän virittää kiitoslaulun, joka kuuluu

vallankumouslaulujen Hall of Fameen: ”Hän (siis Jumala), on luonut katseensa vähäiseen palvelijaansa [...] hänen kätensä on tehnyt mahtavia tekoja, hän on lyönyt hajalle ne, joilla on ylpeät ajatukset sydämessään, hän on syössyt vallanpitäjät istuimiltaan ja korottanut alhaiset, nälkäiset hän on ruokkinut runsain määrin, mutta rikkaat hän on lähettänyt tyhjin käsin pois” (Luuk. 1:46-55).

Seuraavassa luvussa, jouluevankeliumissa, Luukas käyttää tuolloin täysin maallista ja sotilaspoliittista termiä ”evankeliumi”. Keisarin evankeliumi tarkoitti hyvää sanomaa keisarin kukistamasta kapinasta tai hänen voittamastaan sodasta. Sitä rauhaa ei koskaan saavutettu diplomatialla, vaan alistamisella, sodalla ja väkivallalla. Luukas asettaa tietoisesti vastakkain keisarin evankeliumin ja Kristuksen evankeliumin. Jälkimmäinen on hyvä sanoma lapsesta, joka syntyy vailla vallan merkkejä köyhään perheeseen ja halpaan syöttökaukaloon, mutta jota kutsutaan jumalallisella arvonimellä *Kyrios* ja jonka valta ylittää kaikkien keisarien vallan. Hän ei ole tullut tuomaan sotaa, vaan rauhan, mikä käy ilmi enkelien tervehdyksestä: ”Kunnia Jumalalle korkeuksissa, ja maassa rauha ihmisillä, joita hän rakastaa.”

Tämä uusi käsitys siitä, kuka on *Kyrios*, tulee näkyviin yhä sekä ortodoksisessa että luterilaisessa liturgiassa: Rooman keisaria pidettiin jumalana ja häntä rukoiltiin sanomalla ”Kyrie eleison”, Herra armahda. Kristittyjen liturgiassa tehtiin jo alussa selväksi, kuka on kristittyjen *Kyrios*: ”Kyrie eleison, *Christe eleison*, Kyrie eleison.”

Neljännessä luvussa Kiusaaja piirtää Jeesuksen eteen ”kaikki maailman valtakunnat” ja tekee mahtavan tarjouksen, josta Nietzsche ja meidän olisi vaikea kieltäytyä: ”Kaiken tämän, koko maailman ja sen loiston minä annan sinun valtaasi, jos kumarrat minua” (Luuk. 4:1-13). Viidennessä luvussa Jeesus kutsuu oppineiden tohtorien sijasta yksinkertaisia kalastajia. He saavat kuulla: ”Autuaita olette te köyhät, sillä teidän on Jumalan valtakunta” (6:20). Hyvää on tehtävä, vihamiehiäkin rakastettava ja lainaksi annettava, vaikka ei saisi mitään takaisin (6:35). Itämaisessä ajattelussa aterioiminen on erityisen yhteyden ja rakkauden merkki ja Luukas asettaa jatkuvasti Jeesuksen aterioimaan köyhien, publikaanien ja muiden syntisinä pidettyjen kanssa. Taivasten valtakunnan esikuviksi asetetaan sotasankareiden sijasta lapset (18:15).

Erytisen tärkeä on apostoleille annettu ohje nöyryyteen, jonka Luukas sijoittaa ehtoollisen yhteyteen. Kun opetuslapset kiistelevät siitä, ketä heistä olisi pidettävä suurimpana, Jeesus sanoo: ”Kuninkaas hallitsevat herroina kansoja, ja vallanpitäjät vaativat, että heitä kutsutaan ’hyväntekijöiksi’. Niin ei saa olla teidän keskuudessanne. Joka teidän joukossanne on suurin, se olkoon kuin nuorin, ja joka on johtaja, olkoon kuin palvelija.” Markuksen evankeliumissa tämä on ilmaistu vieläkin terävämmin: ”Joka tahtoo tulla teidän joukostanne ensimmäiseksi, se olkoon kaikkien orja” (Mark. 10:44).

Samalla Luukas tekee lukijalle selväksi, että tämä Jeesus on *Kyrios*, jonka valtaa tottelevat sairaudet ja myrsky ja joka tekee sen, mihin kukaan maallinen ruhtinas ei kykene: voittaa synnin, kuoleman ja kaiken pahan vallan.

Jeesuksen julistus koskettaa myös politiikan alueita, silti on oltava varovainen, ettei häntä alisteta vetämään oman poliittisen liikkeen vankkureita. Jeesusta ei voida pitää poliittisena vallankumouksellisena. Hän ei torjunut veron maksamista keisarille (Mark. 12:13-15), ja hän paransi Rooman eli miehittäjävaltion sotapäällikön palvelijan (Matt. 8:5-13). Jeesus ei myöskään lausunut kriittistä sanaa publikaanien arveluttavasta tehtävästä vaan aterioi heidän kanssaan (Matt. 9:10-13). Jeesus ei rohkaise toimimaan tämän maailman valtiaita vastaan, sillä ”autuaita ovat rauhantekijät”. Jeesuksen seuraajat älkööt tehkö pahalle vastarintaa vaan lyöjälle pitää kääntää toinenkin poski. Vihamiehiä tulee rakastaa ja vainoojien puolesta rukoilla. (Matt 5)

Evankeliumeista ei löydy yhteiskunnallista uudistusohjelmaa, joka tähtäisi tuloerojen pienentämiseen. Sen sijaan siellä esitetään radikaali köyhyysvaatimus. Jeesuksen seuraaja ei saa koota aarteita maan päälle vaan taivaaseen. ”Missä on aarteesi, siellä on myös sydämesi.” (Matt 6:19-21) Ihminen ei voi palvella sekä Jumalaa että mammonaa (Matt. 6:24). Tämä taloudellisesta vallasta riisuutuminen johtaa ihmisen pistämään kaiken toivonsa ja luottamuksensa Jumalaan. ”Älkää huolehtiko hengestänne, siitä mitä söisitte tai joisitte, älkää ruumiistanne, siitä millä sen vaatettaisitte.” (Matt. 6:25) Jeesuksen seuraajan tulee etsiä Jumalan valtakuntaa ja hänen vanhurskasta tahtoaan (Matt. 6:33).

Kenosis-hymnin pohjalta Paavali katsoo, että myös kristityn elämän mallina oli siten omasta vallasta tyhjentäminen, oman elämän antaminen ”pyhäksi ja eläväksi, Jumalalle mieluisaksi uhriksi”, niin kuin hän muotoilee Roomalaiskirjeen 12. luvussa. Käytännössä tämä merkitsi sitä, että kristityt toimittavat sitä palvelutehtävää sen armolahjan mukaan, mikä heille oli suotu. Uskovilta odotettiin rakkautta ja keskinäistä kunnioitusta, toisten auttamista ja vieraanvaraisuutta, vähäosaisten rinnalle asettumista ja kustosta pidättäytymistä. Paha tulee voittaa hyvällä.

Kirkollinen valtakritiikki tänään

Mitä annettavaa klassisen kristinuskon painotuksilla on nykyiseen keskusteluun vallasta? Ensinnäkin voidaan todeta, että kristinuskon pohjimmiltaan valtakriittistä. Ihmisten toinen toistensa päälle ulottuva valta ei ole Jumalan alkuperäisen suunnitelman mukainen vaan on syntiinlankeemuksen seurausta. Langennut ihminen hamuaa valtaa ja on helposti sokea sille, että käyttää valtaa väärin. Valta myös kätkeytyy salakavalasti, joten kritiikille on todellista tarvetta.

Toiseksi, kristillisen kirkon eetos ei ole olla poliittisesti vallankumouksellinen. Esivalta on saanut asemansa Jumalalta, ja Augustinuksen mukaan huononkin esivallan alle on asetettava. Peruslinja varhaiskristillisyydessä oli kuuliainen elämänmuoto, jolla kristityt pyrkivät olemaan aiheuttamatta vahinkoa itselle ja toisille. Tätä vastaan voidaan asettaa periaate siitä, että Jumalaa tulee totella enemmän kuin ihmistä. Se, miten näitä kahta periaatetta on eri aikoina punnittu, on vaihdellut. Esimerkiksi vapautuksen teologia on valinnut poliittisesti aktiivisen linjan, koska ihmisiin kohdistuneen sorron on katsottu vaatineen sitä.

Kolmanneksi, kristinuskon etäännyessä apokalyptisista ja eskatologisista juuristaan, sen jotkut radikaalit painotukset ovat liudentuneet. Esimerkiksi Jeesuksen vahva köyhyysvaatimus on monesti unohtunut. Tämä vaatimus tarkoitti kuitenkin käytännössä ihmisen sydämen irrottamista maallisesta vallasta ja Jumalan hallintavallan täyttä tunnustamista. Kirkollisen valtakritiikin ei tule siten olla vain tämänpuoleista poliittista tai filosofista argumentaatiota vaan sen lähtökohtana on Jumalan valta. Se saa pitää jokaisen johtajan ja vallankäyttäjän nöyränä ja pakottaa käyttämään valtaa vastuullisesti yhteiseksi hyväksi ja sielujen autuudeksi.